

Nässjö nya kyrka

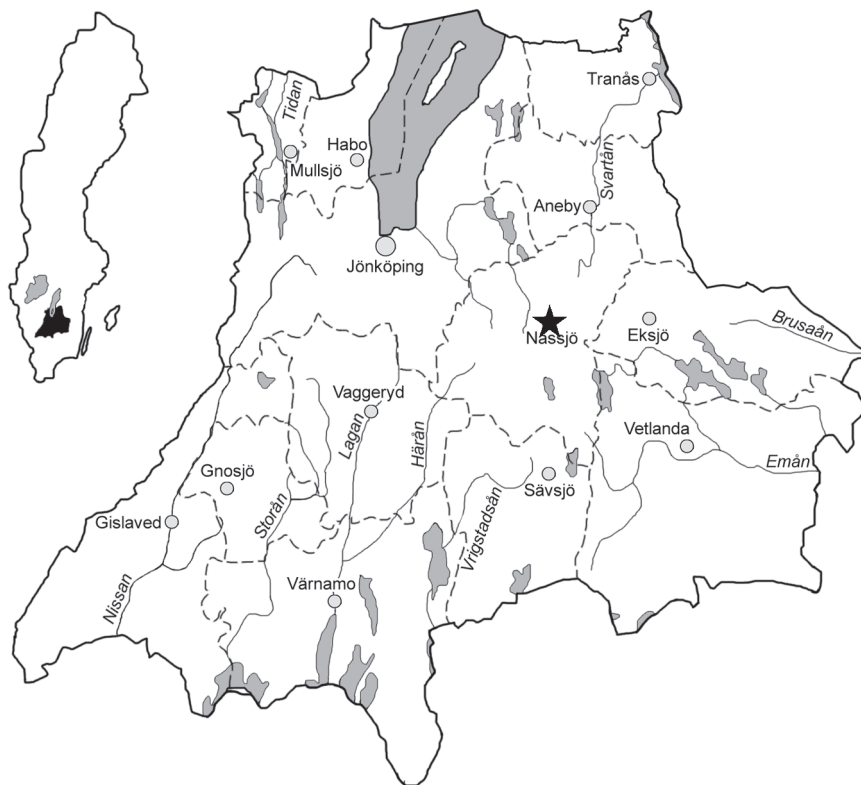
Antikvarisk medverkan i samband med
borttagande av altarring m.m.

*Nässjö stad i Nässjö kommun,
Jönköpings län, Växjö stift*

Nässjö nya kyrka

Antikvarisk medverkan i samband med
borttagande av altarring m.m.

*Nässjö stad i Nässjö kommun
Jönköpings län, Växjö stift*

Rapport och foto: Britt-Marie Börjesgård
Grafisk mall: Anna Stålhammar
Tryck: Arkitektkopia, Jönköping

Jönköpings läns museum, Box 2133, 550 02 Jönköping
Tel: 036-30 18 00
E-post: info@jkpglm.se
www.jkpglm.se

Utdrag ur tryckta och ajourhållna ekonomiska kartor är återgivna enligt tillstånd:
© Lantmäteriet. Ärende nr MS2007/04833.

© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2014

Innehåll

Inledning	5
Syfte	5
Historik	5
Före åtgärd	7
Omfattning och vidtagna åtgärder	7
Demontering av altarring	7
Komplettering av inventarier i koret	8
Processionskors	8
Ljusstakar	8
Tacksägelseljusstake	8
Dopträd	9
Kredesbord	9
Ombyggnad av toaletter	10
Handikapptoaletten	10
Toaletten i anslutning till körrum	10
Sammanfattning	11
Utvärdering	11
Referenser	12
Arkiv	12
Tryckta källor	12
Muntliga källor	12
Tekniska och administrativa uppgifter	12
Bilagor	12
Bilaga 1 Fotografier från slutbesiktning	13
Bilaga 2 Ritningar	18

Utdrag ur digitala fastighetskartans blad Nässjö: 63E 9iS.

Inledning

Under 2013 har några smärre ändringar utförts i Nässjö nya kyrka, dels i koret och dels i anslutning till kyrkans toaletter.

Länsstyrelsen lämnade i beslut daterat 2013-05-27 tillstånd till ombyggnad av två WC-utrymmen, dnr 433-2396-13. Ett villkor var att arbetena skulle utföras i enlighet med underlag upprättat av Plan & Fasad AB.

Länsstyrelsen lämnade vidare i beslut daterat den 2013-11-11 tillstånd till demontering av altarring samt placering av nya inventarier, dnr 433-3127-13. Tillståndet gällde demontering av altarringen samt placering av ett antal nya inventarier i koret.

Ett villkor i båda besluten var att arbetena skulle ske i samråd med antikvarisk medverkan och dokumenteras. Antikvarie Britt-Marie Börjesgård har på församlingens uppdrag följt arbetena och sammanställt rapporten.

Syfte

Syftet med åtgärderna var att få ett kor som bättre svarar mot det aktuella nyttjandet.

Vad gäller toaletterna avsåg åtgärderna dels att ordna en tillgänglighetsanpassad HWC i enlighet med gällande norm, dels ett bättre utnyttjande av tillgängliga utrymmen.

Historik

Nässjö nya kyrka uppfördes under åren 1907–1909, då den äldre kyrkan i gamla Nässjö by ansågs ligga för långt ifrån den nya tätorten och vara för liten för den växande församlingen. Den nya kyrkan ritades av stockholmskontoret Hagström & Ekman och är uppförd i nygotik med rött fasadtegel från Börringe tegelbruk.

Översikt mot koret. Foto: JLM, Jonas Haas 2006.

Kyrkans exteriör är välbevarad och ger en bra och tidstrogen bild av kyrkan i dess ursprungliga skick, medan interiören med sina ändringar speglar den historia som kyrkan varit med om.

Koret har omdanats vid ett flertal tillfällen. Den konstnärliga utsmyckningen av koret färdigställdes 1910 med ett nygotiskt måleri av väggar, valv och triumfbåge utförda av konstnären Knut Lindblom, Stockholm. Altaret pryddes initialt av det nyklassiska svepekorset från den gamla kyrkan. År 1926 ersattes korset av en altartavla i form av en triptyk av Gunnar Erik Ström. Det mittersta korfönstret sattes igen, vidare målades tak- och väggmålningar över och ersattes i korvalvet av målade blomrankor i en mildare ton. Arbetena leddes av arkitekt Anders Roland, Stockholm, som också ritade Anneforskapellet några år tidigare.

I början av 1960-talet var det dags för nästa stora omgörning av koret, då triptyken avlägsnades och det igensatta fönstret togs fram. Korfönstren försågs med moderna glasmålningar utförda i hugget arkitekturglas, en ny teknik som sägs ha introducerats i Sverige av konstnären Elis Lundqvist, Huskvarna. Det gamla altarbordet ersattes av ett nytt altare av rött tegel.

Vid den senaste restaureringen år 2000 murades ånyo ett nytt altare, med en i koret framskjuten plats för att kunna fira mässa versus populum. Altaret ritades av arkitekt Bo Ahlqvist, Nässjö, som också var projektledare för restaureringen. Altarringen delades, i övrigt bevarades äldre måleri och bänkar och snickerier målades i en mera ursprunglig färgsättning.

Detalj altarring. Foto: JLM Jonas Haas, 2006.

Koret som det gestaltades vid restaureringen år 2000.

År 1933 inmonterades sanitära anläggningar i kyrkan. Dessa har sedan moderniserats efterhand. Toaletten i vapenhuset gjordes 1980 om till en handikapptoilet, efter program av Johannes Dahls arkitektkontor, Tranås.

Före åtgärd

Altarringen var sedan restaureringen 2000 delad i tre delar. Två fast monterade svängda sidodelar och en kortare rak löstagbar mittdel. Mittdelen har regelmässigt varit undanställd.

Nässjö kyrka har två toaletter, en allmän toalett i vapenhuset, inrymd i ett utrymme vid sidan om entrén i väster, samt en toalett en trappa upp, i anslutning till trapploppet upp till tornet, vid sidan om körrummet bakom orgeln. Toaletten i vapenhuset var inredd som handikapptoalett dock utan att hålla de mått som normen idag kräver. Golvet var täckt med en beigebrun plastmatta. Toaletten i anslutning till musikrummet, var inredd med ett förrum, vilket gjorde den onödigt trång. Vidare fanns ingen utslagsvask för städ på andra våningsplanet.

Detalj altarring. Foto: JLM Jonas Haas, 2006.

Omfattning och vidtagna åtgärder

Demontering av altarring

Altarringen har demonterats. De svängda delarna delades i var-dera två delar, de kunde tas isär i en befintliga skarvar, vilket gjorde att ingreppen blev förhållandevis skonsamma. Arbetet utfördes av församlingens egen personal.

Delarna förvaras i kyrkans källare, i det gamla pannrummet. Utrymmet har i princip samma klimat som kyrkan i övrigt. Altarrundelns delar är placerade på lastpallar för att inte stå direkt på betonggolvet, och därmed undvika eventuella fuktproblem. För att skydda mot damm täcks de med bomullstyg.

Koret före åtgärd.

Processionskors.

Kompletterande inventarier i koret

Länsstyrelsens beslut innefattar också kompletteringar av inventarier. Dessa är införskaffade sedan tidigare men inte tillståndsprövade. Beslutet omfattar följande inventarier:

Processionskors

Processionskorsen är av hamrat silver med en stång av trä. Korset är tillverkat av guldsmederna Kaj Zetterberg och Göran Andersson, Nässjö. Detta utfördes redan på 1970-talet, troligen 1976 enligt uppgift av Kaj Zetterberg. Korset formgavs av guldsmederna i samarbete med kyrkan.

Till korset finns en fot av trä som korset står i då det nyttjas under gudstjänst.

Ljustakar

Till processionskorsen nyttjas också två ljustakar av smide. Församlingen äger flera av samma modell som tas fram och brukas i samband med begravningar. Dessa ljustakar är av en standardmodell och har inte ett sådant kontinuerligt eller kulturhistoriskt värde att de av detta skäl behöver föras upp på inventarielisteckningen. De kan därför betraktas som lösa inventarier som inte behöver tillståndsprövas.

Tacksägelseljustake

En golvstående smidd ljustake för tio andaktsljus används i tacksägelsen, när de avlidnas namn läses upp i kyrkan i anslutning till högmässan. Ljustaken är ritad av kyrkans vaktmästare Conny Tingstedt och tillverkad år 2003 av Kyrkljus i Göteborg. Ljustaken står vanligen på altarets norra sida.

Tacksägelseljustake.

Dopträd

På motsvarande sätt fungerar det dopträd i järnsmide som står vid altarets södra sida. Trädet behängs med löv, ett löv för varje döpt barn. Trädet är tillverkat av smeden Lars Göran Larsson i Bodafors som också har formgivet trädet efter vissa önskemål från församlingen. Dopträdet invigdes den 5 februari 2012.

Kredensbord

Kredensbordet används som en form av serveringsbord i samband med nattvarden. På bordet står kannan med nattvardsvinet, oblatasken, vattenkannen och kalken inför nattvardsfirandet.

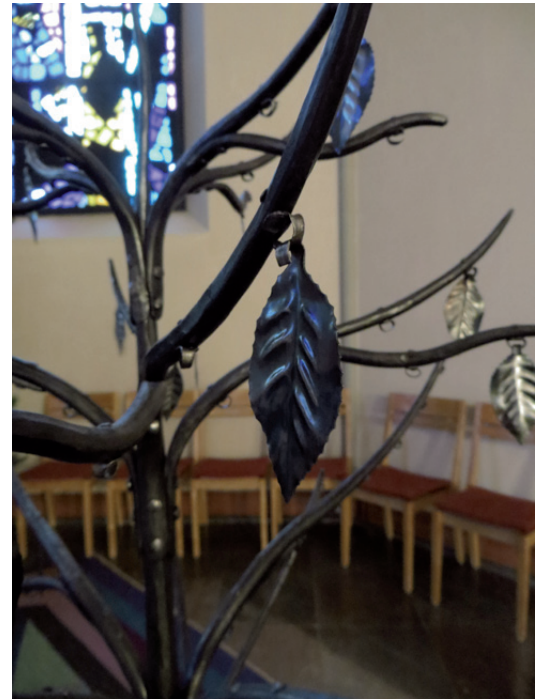
Kredensbordet som tillverkades inför kyrkans 100-års jubileum 2009 är redan tidigare tillståndsprovat, beslutet är daterat 2010-03-01 och har länsstyrelsens dnr 433-15022-09. I den handlingen benämns bordet dock som flyttbart altare, vilket kan förklara missförståndet. Bordet är ritat av Mats Tellgren, Plan & Fasad AB och färgmässigt anpassat till kyrkans inredning i övrigt. Bordet, samt ambon, som också omfattades av beslutet, avrapporteras i länmuseets byggnadsvårdsrapport 2011:19, *Nässjö nya kyrka ombyggnad av läktare och musikrum*, skriven av Robin Gullbrandsson som följde dessa arbeten.

Kredensbord.

Dopträdet.

Detalj dopträd.

Vapenhuset, dörren in till toaletten till höger i bild.

Ombyggnad av toaletter

Handikapptoaletten

Toaletten i vapenhuset är inrymd i ett utrymme som man upplever vara en del av muren i väster och de djupa murade fönsternischerna. Murens begränsning gjorde att det inte var möjligt att vidga toaletten in mot vapenhuset. Den möjlighet som fanns var att expandera toaletten i sidled. Söder om toaletten, inryms trapploppet upp till tornet. Detta trapphus nås dels från vapenhuset och dels via separata dörrar utifrån. Nivåskillnad mellan vapenhuset och golvnivån i trapphuset är ca 65 cm och tas upp av ett vilplan och tre trappsteg ner till marknivå. För att kunna utvidga toaletten flyttades toalettens södra vägg ca 50 centimeter ut mot trapphuset, vilket innebar att trappstegen behövde byggas om. Väggen som revs var en trävägg, uppförd av råspont med gipsbeklädnad. Den nya väggen uppfördes på samma sätt. Toaletten kompletterades med nytt bjälklag och nytt undertak i den utbyggda delen. Golvet i toaletten belades med klinkers som harmonierar mot vapenhusets röda kalkstensgolv. Ytskikten förnyades, väggarna bekläddes med ny väv lika befintlig och vitmålades. Taket bekläddes med ny underskiva i gips för att få ett slätt tak utan synbara skarvar. Ny paxfläkt anslöts till ursprunglig ventilationskanal.

Vid sidan om torntrappan finns ett smalt förråd, i anslutning till arbetena golvades detta utrymme i nivå med vilplanet vilket gör det mera funktionellt. Snickeriarbetena utfördes av Firma Per Eriksson.

Toaletten i anslutning till musikrummet

Toaletten i trapphuset, en trappa upp, vid sidan om musikrummet, omdisponerades. Mellanväggen mellan tvättrummet och toaletten revs. Det ena handfatet, närmast dörren är kvar i sitt ursprungliga läge medan toalettstolen vreds. En utslagsvask monterades i hörnet, där det tidigare hade suttit ett handfat. Enligt förslagsritning skulle vasken avskärmas med en enkel vägg, denna har inte uppförts, utan församlingen har beslutat avvakta med denna. Blir det problem med stänk från vasken kompletterar man eventuellt med den skissade skärmen. Avloppsledningen mellan toaletten på andra våningen och handikapptoaletten byttes. Den ursprungliga dörren ut mot trappan berördes inte av arbetena.

Toaletten i vapenhuset före åtgärd.

Foto: Kenneth Claesson.

Sammanfattning

De aktuella arbetena har innefattat:

- demontering och borttagande av altarring,
- ordnande av förvaring av den demonterade altarringen,
- ombyggnad av toaletter.

Kompletterande inventarier som omfattas av beslutet var redan sedan tidigare införskaffade.

Utvärdering

Ombyggnaden av toaletterna besiktigades den 17 september 2013. I besiktningen deltog Kenneth Claesson och Hans Andersson från församlingen samt antikvarie Britt-Marie Börjesgård.

Slutbesiktning av de utförda arbetena avseende altarringen genomfördes den 19 december 2013. Vid besiktningstillfället deltog från församlingen Hans Andersson, fastighetsansvarig och Conny Tingstedt, kyrkvaktmästare samt antikvarie Britt-Marie Börjesgård, läns museet.

Demonteringen av altarringen har utförts med varsamhet. Förvaringen av den demonterade altarringen besiktigades och bedömdes vara tillfylles vad gäller klimat och andra aspekter.

Församlingen har i båda ärendena utsett Jönköpings läns museum, Britt-Marie Börjesgård till antikvariskt medverkande. Läns museet har följt de utförda arbetena i samråd med församlingen.

Läns museets synpunkt var att arbetena var väl utförda och i enlighet med länsstyrelsens beslut. De slutförda arbetena hade genomförts på ett antikvariskt tillfredsställande sätt och godkändes därför.

Dörren in till toaletten i vapenhuset.

Referenser

Arkiv

Jönköpings läns museum. Topografiska arkivet.

Tryckta källor

Haas, Jonas. 2006. *Kulturbistorisk karakterisering och bedömning Nässjö nya kyrka*. Jönköpings läns museum, byggnadsvårdsrapport 2006:15.

Gullbrandsson, Robin. 2011. *Antikvarisk medverkan Nässjö nya kyrka, ombyggnad av läktare och musikrum*. Jönköpings läns museum, byggnadsvårdsrapport 2011:19.

Muntliga källor

Lars-Göran Larsson, 2014-01-18.

Conny Tingstedt, 2013-12-19.

Kaj Zetterwall, 2014-01-16.

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens tillstånd, (altarring): 433-3127-13

Länsstyrelsens tillstånd, (WC): 433-2396-13

Jönköpings läns museums dnr: 316/13

Beställare: Nässjö församling

Fastighetsägare: Nässjö församling

Projektledare: Hans Andersson

Entreprenör (WC): Firma Per Eriksson

Arkitekt: Mats Tellgren, Plan o Fasad AB

Antikvarisk medverkande: Britt-Marie Börjesgård

Rapportansvarig: Britt-Marie Börjesgård

Foto: Britt-Marie Börjesgård, Jonas Haas, Kenneth Claesson

Slutbesiktning (altarring): 19 december 2013

Slutbesiktning (WC): 17 september 2013

Län: Jönköpings län

Kommun: Nässjö kommun

Socken: Nässjö socken

Fastighetsbeteckning: Kyrkan 4:1

Belägenhet: Digitala fastighetskartans blad
Nässjö 63E 9iS.

Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv.

Bilagor

Bilaga 1 Fotografier tagna efter slutförande.

Bilaga 2 Ritningar.

Bilaga 1

Fotografier tagna efter arbetenas slutförande.

Detalj av altarringen som delades i en ursprunglig skarv.

Detalj delad altarring.

Delarna till den demonterade altarringen förvaras stående på lastpallar i det tidigare pannrummet under kyrkan. För att skydda mot damm är delarna övertäckta med tyg.

Detalj delad altarring och knäfall.

Koret efter åtgärd.

Handikapptoaletten i anslutning till vapenhuset.

Trapphuset och den ombyggda trappan.

Den flyttade väggen.

Skrubben under trappan upp til tornet golvades i anslutning till de andra snickeriarbetena.

Toaletten i trapphuset 1 trappa upp, i anslutning till musikrummet på läktaren.

NÄSSJÖ FÖRVALTNINGEN
PLAN & FASAD AB
Mats Telligren 070-0683302

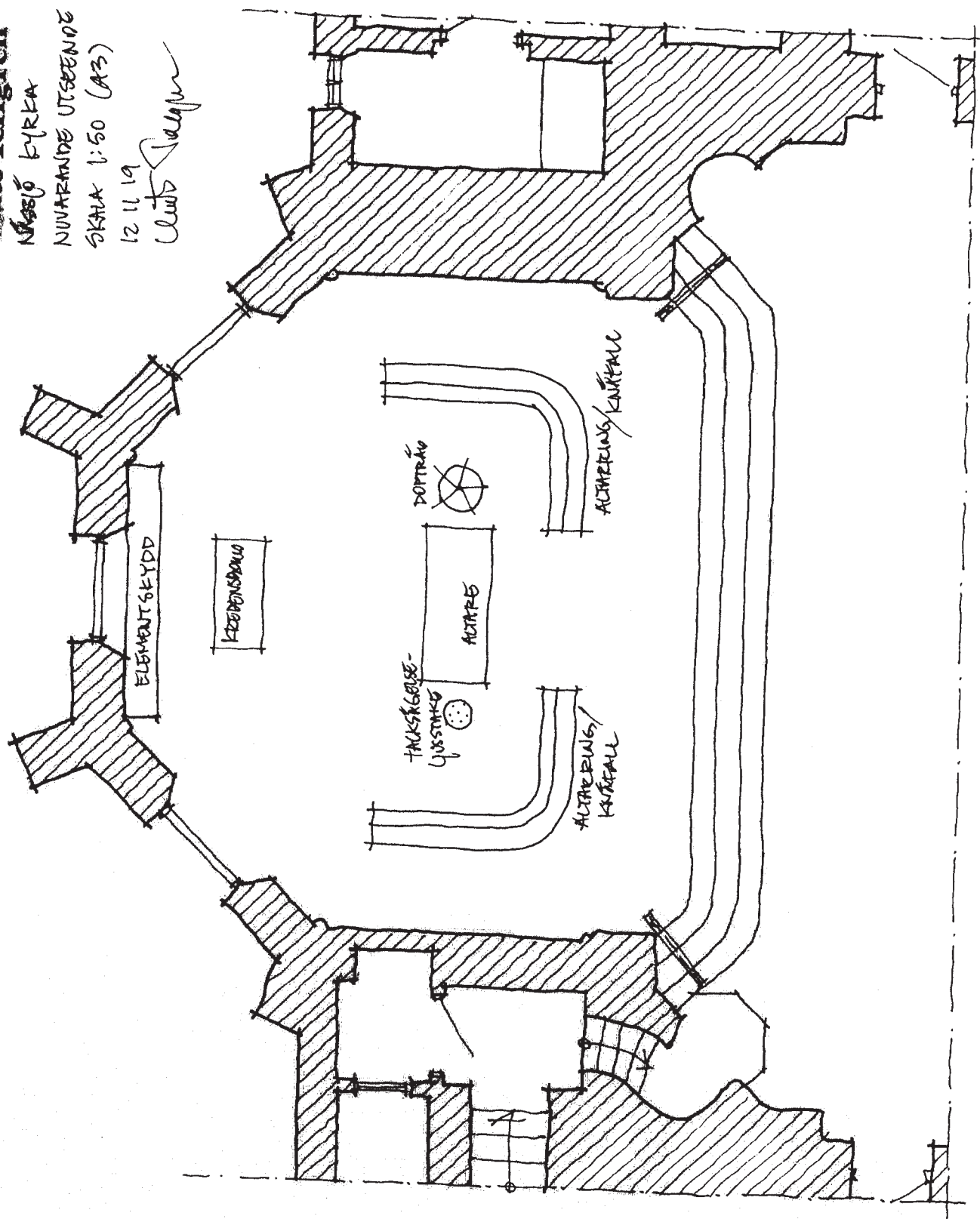
NÄSSJÖ BYRÅ

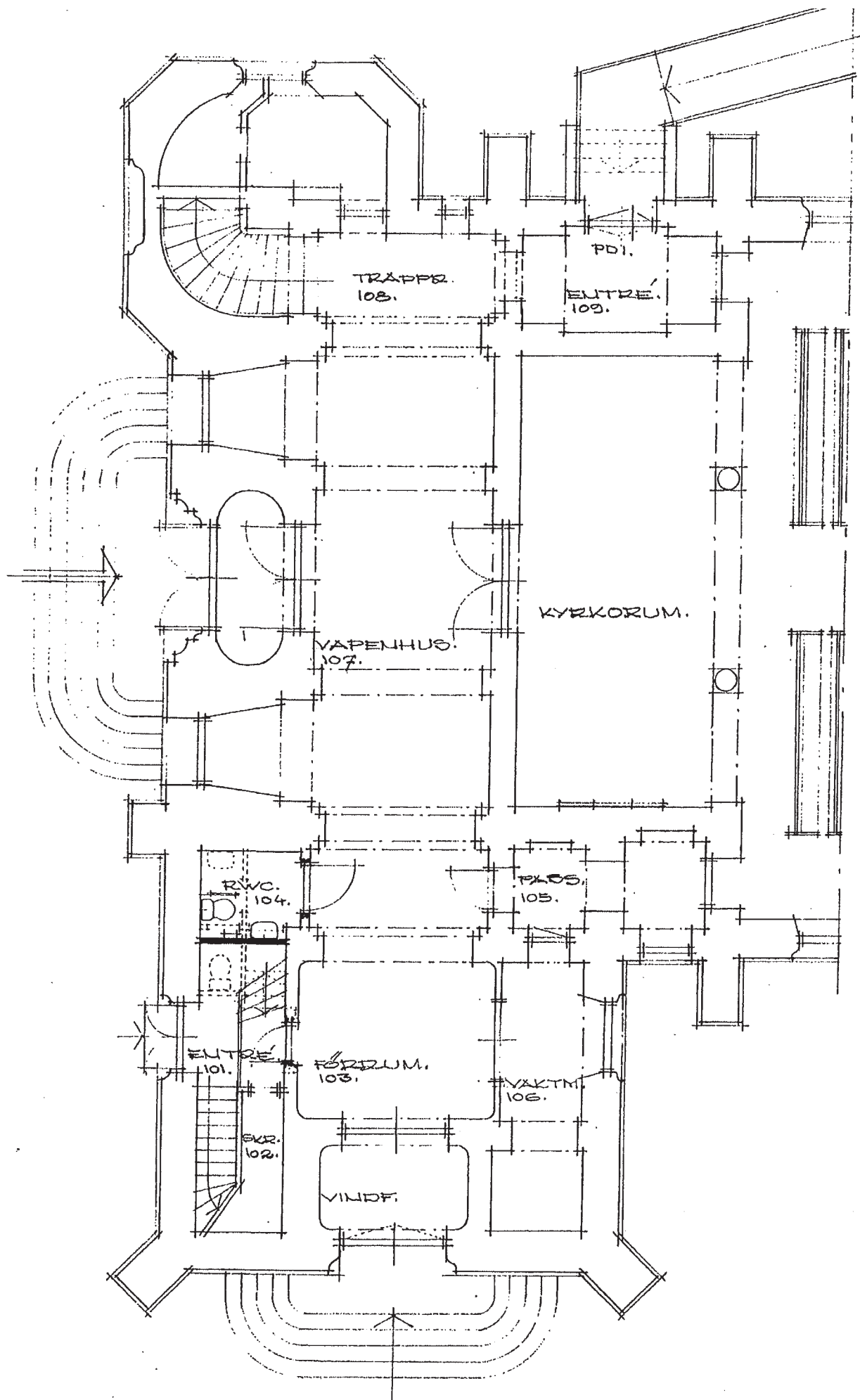
NIVÅRINDE UTSEENDE I KONKET

SKALA 1:50 (A3)

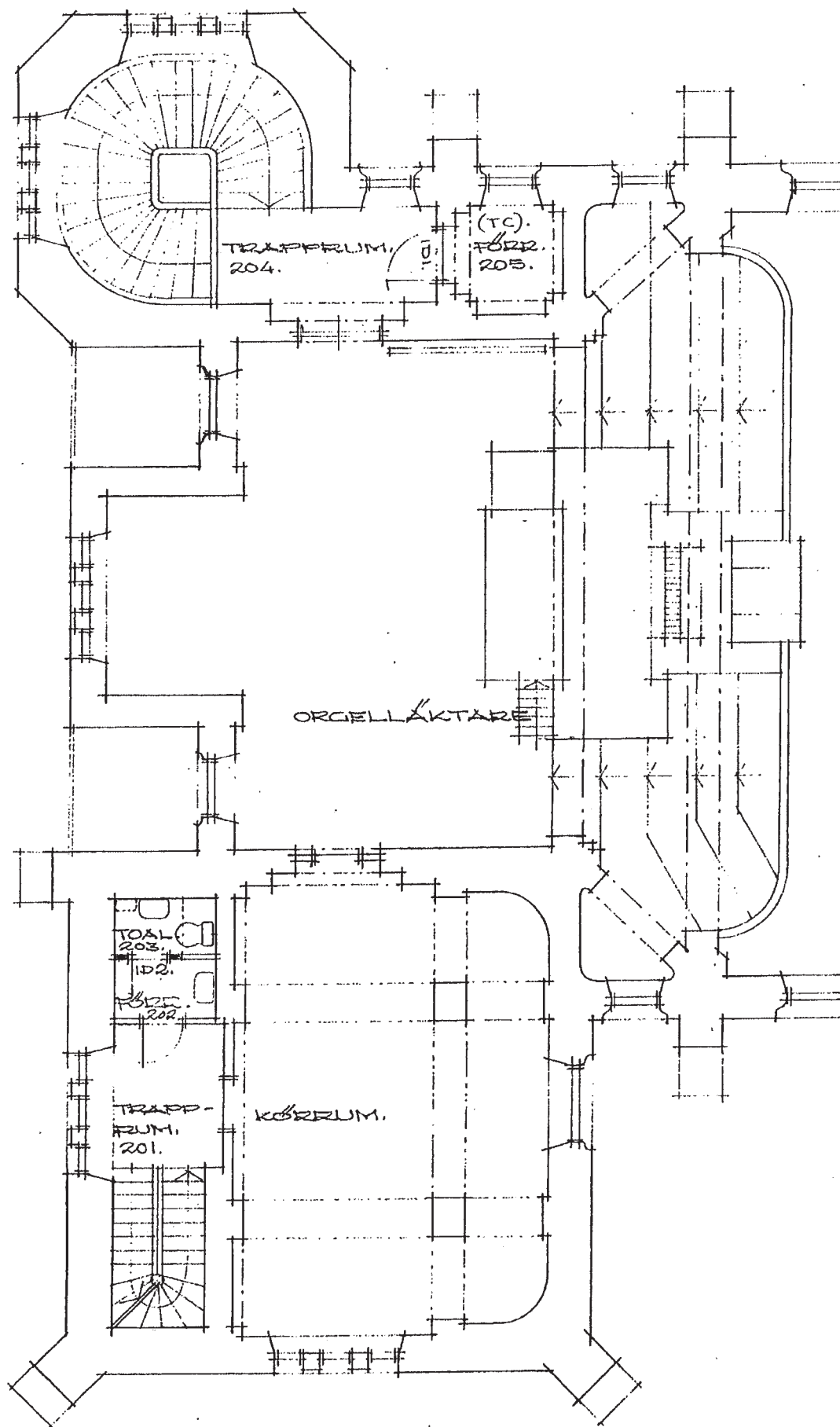
12 11 19

Ulf Sjöberg

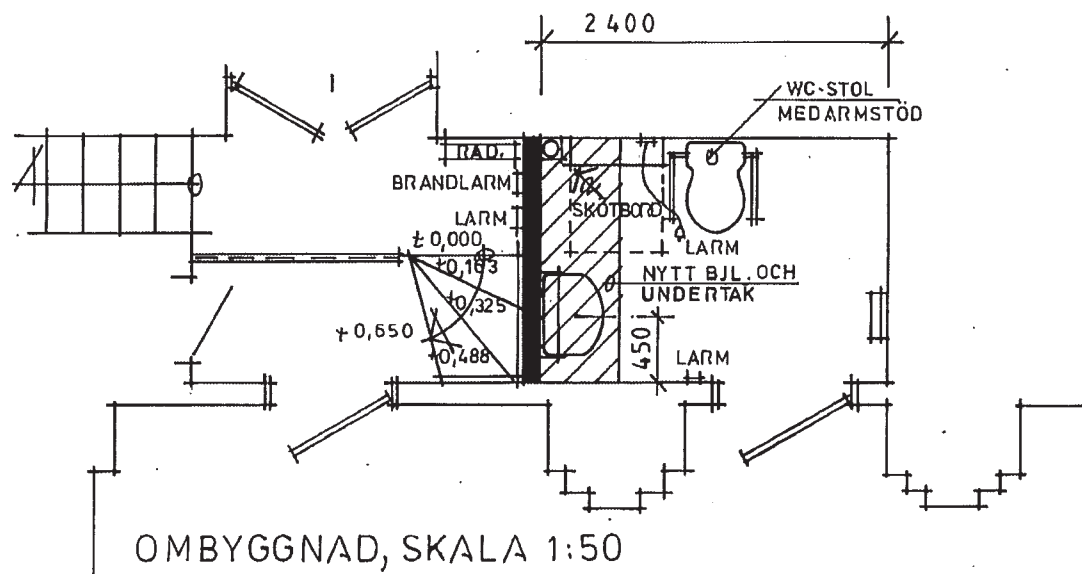
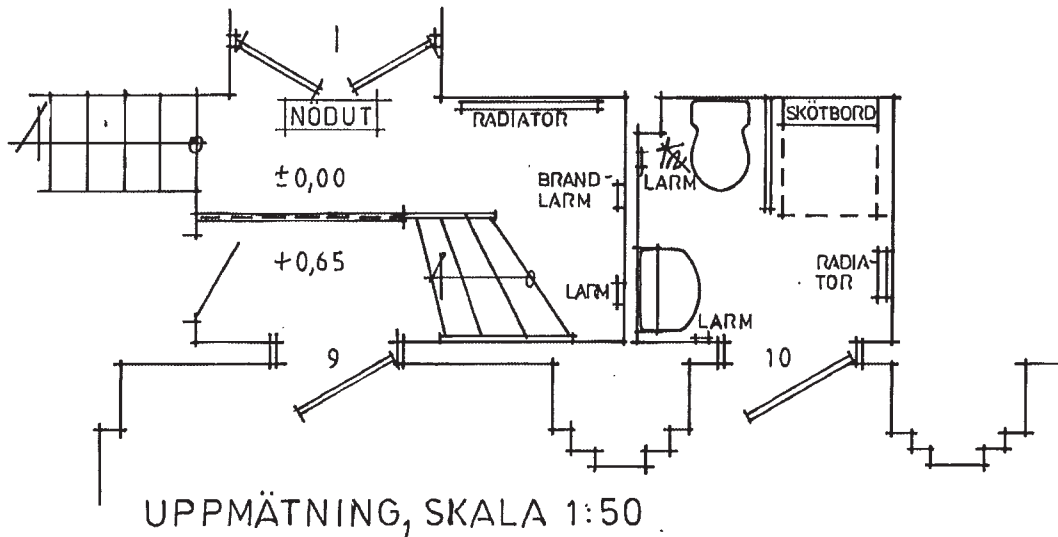

DEL AV BOTTENPLAN.

DEL AV LÄKTARPLAN.

NÄSSJÖ FÖRSAMLING

REV. AVSER

SIGN.

DATUM

PLAN & FASAD AB
Mats Tellgren 070/868 33 82

NÄSSJÖ KYRKA
 OMBYGGNAD TOALET

RITAD

DATUM

KOLLAD

INNEHÅLL

SKALA

ORDER
ÄNDRING

RITAD

DATUM

KOLLAD

VÄGGSYSTEM

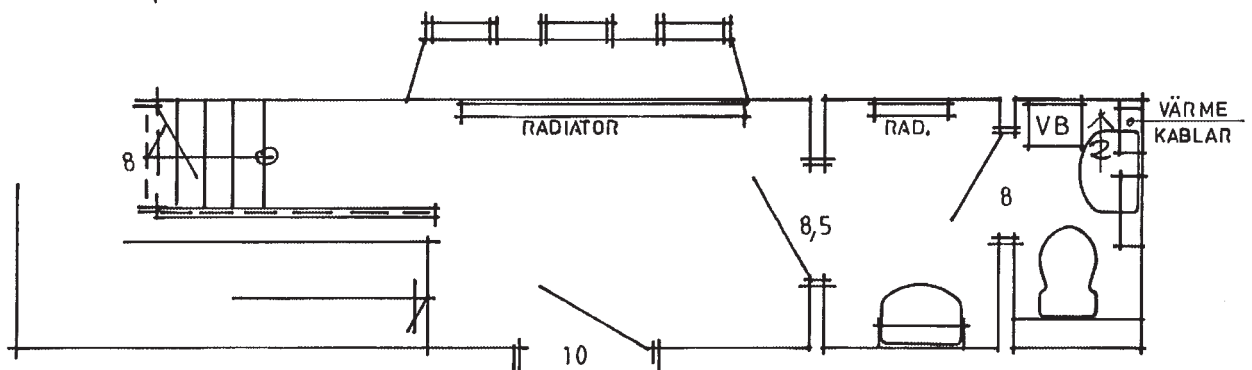
BEST. NR

RIT. NR

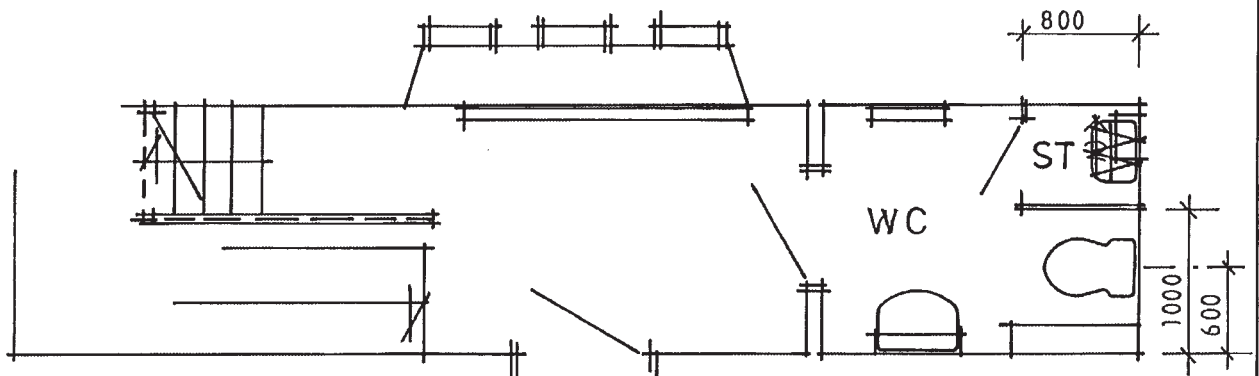
130226

planer

1:50

UPPMÄTNING, SKALA 1:50

ÖMBYGGNAD, SKALA 1:50

NÄSSJÖ FÖRSAMLING

REV. AVSER

SIGN.

DATUM

PLAN & FASAD AB
Mats Tellgren 070 868 3382

NÄSSJÖ KYRKA
 ÖMBYGGNAD WC VID KÖRRUM

RITAD
Mats Tellgren
 ORDER
 ANDRING

DATUM
 130308
 DATUM

KOLLAD
 KOLLAD

INNEHÅLL
 planer
 VAGGSYSTEM

BEST. NR

SKALA
 1:50
 RIT. NR

Under 2013 genomfördes flera mindre arbeten i Nässjö nya kyrka. Koret omgestaltades genom att altarringen avlägsnades. Toaletterna byggdes om, toaletten i anslutning till vapenhuset anpassades gentemot gällande handikappnorm och toaletten i anslutning till musikrummet omdisponerades för ett bättre nyttjande. Vidare tillståndsprövades ett antal inventarier.

